

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Den digitala skrivprocessen - skriva, spara, skicka

Westerlund, Anders

Published in:

Arena : medlemsblad för Svenska modersmåsläraryöreningen i Finland r.f

Published: 01/01/2015

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

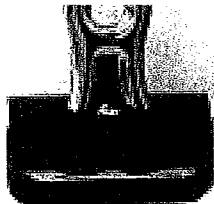
Westerlund, A. (2015). Den digitala skrivprocessen - skriva, spara, skicka. *Arena : medlemsblad för Svenska modersmåsläraryöreningen i Finland r.f.* (1), 48–49.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Den digitala skrivprocessen – skriva, spara, skicka

Marie Nordmark: *Digitalt skrivande i gymnasieskolans svenskundervisning. En ämnesdidaktisk studie av skrivprocessen*. Diss. Örebro universitet 2014. 291 sidor.

”Eleverna övar sig att producera texter steg för steg från idé till planering, utkast, skrivande, respons, bearbetning, finslipning och publicering.” Så lyder ett av målen i den nya läroplanen för den grundläggande utbildningen som tas i bruk år 2016. Meningen är hämtad ur texten om läroämnet svenska och litteratur i årskurs 3–6, men den allmängiltiga formuleringen kan också tillämpas på skrivundervisningen i vilket högstadies- eller gymnasiesammanhang som helst.

Eller kan den det? Vi är så vana vid denna traditionella beskrivning av den ideala skrivprocessen att vi kanske inte är fullt medvetna om hur stora förändringar det senaste decenniets digitala revolution fört med sig. En ögonöppnare i sammanhanget är Marie Nordmarks doktorsavhandling *Digitalt skrivande i gymnasieskolans svenskundervisning* (Örebro universitet 2014) som fokuserar på skrivprocessen som sådan och bara i förbigående befattar sig med elevtexten som slutprodukt.

Med hjälp av filminspelningar, intervjuer och deltagande observation har Nordmark granskat vad som verkligen händer i tre svenska gymnasieklasser när eleverna arbetar med skrivuppgifter på dator. Hennes inledande genomgång av de senaste decenniernas trender inom skrivforskning och skrivundervisning är lättillgänglig. Hon har ett uttalat etnografiskt perspektiv och resultatre-

dovisningen vimlar av paradexempel på skolskrivande som en sociokulturell aktivitet.

Redan de yttre förutsättningarna för skrivande i de undersökta klasserna visar sig vara långt från optimala. Datorerna räcker inte till, eller så måste elevgruppen dela upp sig på flera klassrum, med den konsekvensen att läraren är frånvarande långa stunder. Många elever klagar på att det är svårt att koncentrera sig på skrivande i skolan. Om det inte är andra elever som stör är det sociala medier och mobiler som stjälar uppmärksamheten.

I klassrummen där datorerna finns saknas ordböcker och andra hjälpmedel, ja de kan vara fullständigt tomma på artefakter som påminner om att svenskundervisning pågår. I stället är eleverna hänvisade till det språkstöd som datorerna kan erbjuda. Stavningskontrollen är i flitig användning, men alltför ofta enligt en försök och misstagmetod där elever experimenterar med olika stavningsvarianter tills datorn inte längre markerar ordet som felstavat. Sällan föranleder synonymerna som skrivprogrammet erbjuder diskussioner om nyanser och betydelseskilnader.

Nordmark granskar också vilken roll pennan som redskap för anteckningar fått för eleverna när de i avsaknad av egna datorer emellanåt trots allt är hänvisade till att skriva för hand. Det visar sig att många elever litat på sitt minne,

eller på att det alltid går att googla fram saker i efterhand, i stället för att t.ex. skriva ner de instruktioner läraren ger muntligt eller på tavlan. Icke-användningen av pennan är också ett konkret bevis på en förändrad skrivprocess: Så länge som papper och penna var de förhärskande redskapen användes mycket mer tid på förarbete och planering och själva skrivandet kunde koncentreras till avgränsade pass. När det är datorn som gäller blir ”skrivandet” däremot den dominerande aktiviteten, i vilken alla andra sammansmälter.

Fyra skrivroller

I det spännande kapitlet ”Skrivroller i spänningsfält mellan individuellt och kollektivt skrivande” urskiljer Nordmark i sitt empiriska material fyra olika roller som eleverna tar i det digitala skrivandet. Fastän merparten av skrivuppgifterna i klasserna är individuella visar skrivprocesserna entydigt hur den sociala dimensionen ständigt är närvarande.

Mentor är den första rollen hon analyserar och det är en elev som på eget initiativ hjälper andra och indirekt tar på sig rollen som handledare för sina kompisar. Detta är en helt odramatisk verksamhet som vi känner igen från alla ämnen, elever som hjälper varandra att förstå och lösa uppgifter. Om mentorsrollen däremot är tilldelad av läraren,

.....

som någon form av "kritisk vän" eller kamratrespons är risken att mentorn mer fäster sig vid bristerna i texten. Att kunna ge adekvat, konstruktiv respons är något som kräver mycket av en elev.

Rollen social estradör är på många sätt motsatsen till en mentor, en elev som både hörs och syns och gör mycket av skrivuppgiften genom sitt sociala nätverk i klassen. Nordmark konstaterar att den sociala estradören ofta är "en snabblösare som söker tidseffektiva lösningar" och därigenom har ett stort intresse av andras idéer och åsikter i stället för att själv arbeta fram sin text.

En betydligt lägre profil har eleverna med rollen hjälpsökande textförfattare. Det är osjälvständiga och osäkra skribenter med ett vagt grepp om skrivprocessen. De saknar ofta helhetsperspektiv på uppgiften och arbetar planlöst. Osäkerheten bidrar till att de gärna vill ha hela formuleringar av andra för att komma vidare.

Självständig textförfattare är den fjärde skrivrollen. De eleverna arbetar mer individuellt i sitt skrivande, men i denna grupp finns både starkare och svagare skribenter. Ett viktigt sätt för eleverna att positionera sig som bättre skribenter än de andra är att ha längre text på sin skärm. En lång text implicerar skrivkapacitet och kunnighet så till den grad att längden överskuggar innehållet som kvalitetskriterium när eleverna jämför sina texter.

De fyra skrivrollerna placeras Nordmark in i en figur med två axlar, vilka visar hur de olika rollerna placeras på en skala mellan individuellt och kollektivt skrivande, respektive erfaren och oerfaren skribent.

Skriva, spara, skicka

En central slutsats i Nordmarks empiriska studie är att det digitala skrivandet har förändrat elevernas syn på skrivprocessen. Handboksversionen av en skrivprocess med strukturerade arbetsfaser från idé, stoffsamling och disposition till utkast, bearbetning och slutversion har ersatts av en betydligt diffusare verksamhet där eleverna med datorns hjälp håller på med planering, skrivande och bearbetning samtidigt.

Nordmark komprimerar elevernas version av skrivprocessen på dator till tre faser: skriva, spara, skicka. Eftersom det alltid går att ändra texten hoppar eleverna över planeringsdelen och börjar skriva direkt. Redan där hakar det upp sig för många, i formuleringen av den första meningen. Utan en bra början känns det svårt att skriva vidare. Avsaknaden av disposition leder till att texten byggs upp mening för mening, där föregående mening leder till nästa. Vad värre är, utan helhetsbild av vart de är på väg blir eleverna mycket mer beroende av inspiration, av att skriva när de "känner för det" eller "när texten

kommer till dem". Om klassrummet dessutom är stökigt blir skrivandet en mödosam historia. Utan uttalade utkast känner eleverna sig från början skriva på slutversionen av sin text, en version som de visserligen kontinuerligt reviderar på skärmen.

Efter den i flera avseenden beklämmande bild Marie Nordmark ger av de digitala skrivprocesserna är det ändå på sin plats att konstatera att en skrivundervisning utan datorer troligen skulle vara ännu dystrare. Den slutsats vi ska dra är inte att datorerna leder oss rakt i fördärvet; Nordmark konstaterar nyktert att det genom tiderna varit många saker som ansetts hota elevernas läs- och skrivförmåga: dålig litteratur, tv, dator, internet, mobiltelefon. Däremot måste vi i undervisning hålla i minnet att eleverna i sitt skrivande ställs inför samma problem som före den digitala eran, men att vi ännu inte hunnit utveckla de didaktiska metoder som gör oss rustade att dra full nytta av den nyaste tekniken. "Lärare använder mestadels redskapet språket men eleverna är mer fokuserade på att använda redskapet datorn", konstaterar Nordmark.

ANDERS WESTERLUND